

ב"ה יום ה' י' סיון תשע"ה שיעור (פ"ב) רמב"ם: הל' מעשה הקרבנות פי"ט - הל' תמידין ומוספין פ"א - ב

בדין עדות שבטלה מקצתה

ת"ר אמר לעשרה כתבו גט לאשתי יכול לבטל זה שלא בפני זה דברי רבי רשב"ג אומר אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה וכו', ובאוקימתא ראשונה מבאר דפליגי בעדות שבטלה מקצתה אם בטלה כולה דרבי סב"ל דלא בטלה כולה במילא ליכא שום חשש תקלה, משא"כ לרשב"ג דבטלה כולה יש תקלה ששלוחין האחרים לא ידעו שנתבטלו ויתנו הגט והאשה תנשא באיסור, ובאוקימתא הב' מפרש דלכו"ע ליכא תקלה דלא בטלה כולה אלא דרשב"ג סב"ל דכיון שמינה אותם בפני עשרה אין דיבור הביטול חל כלל אלא א"כ הוא גם בעשרה וכו'.

ופשוט שצריך לפרש דאיירי שאמר להם גם "ותנו", וכ"כ בהדיא ברמב"ם הל' גירושין פ"ו הי"ח "אמר לעשרה כתבו ותנו גט לאשתי", ועי' במגיד משנה שם שביאר דאם לא עשאן שלוחין לנתינה הלא ליכא תקלה כלל, כיון שאין יכולים ליתן הגט, ובגמ' מבואר בהדיא שיתנו ויהי' תקלה עיי"ש.

ובחי' הרמב"ן כתב וז"ל: פי' שבטלה בעל דבר לא בטלה כולה, שמא בעדות זה הוא רוצה, ואינו רוצה באחר שיהא עליו עד, אבל עדות שבטלה מחמת פסול כגון נמצא א' מהן קרוב או פסול, הכל מודים שבטלה כולה, ורבי גופיה הוא שאמר כן במס' מכות (משנה ו,א) עכ"ל. ועי' גם מאירי שכתב וז"ל: ואנו קורין בכאן שבטלה מבנין הדגוש כלומר אעפ"י שרבי סובר בעלמא בעדות שבטלה מקצתה מחמת פסול כגון נמצא אחד מהן קרוב או פסול בטלה כולה, כל שהוא מכל מקום מבטל מקצתה לא ביטל את כולה אלא רוצה הוא בזה שיעיד ולא בזה וכו' ולרשב"ג ביטלה כולה ונמצא דהנך דלא בטיל להו אזלי וכתבי ואתי למישרא אשת איש וכו' עכ"ל. הרי מבואר בדבריהם שפלוגתתם הוא לא אם בדרך ממילא בטלו כולם או לא, אלא דפליגי בדעת המבטל, דרבי סב"ל דלא בטלו כולם דאמרינן דרק זה אינו רוצה אבל השאר רוצה, ורשב"ג סב"ל שמבטל את כולם ובמילא יש כאן תקלה, (ועי' גם פנ"י שכ"כ), ולכאורה כן משמע גם ברש"י בע"ב בד"ה בעדי הולכה: "דכי היכי דבטליה להאי בטליה להאי" דלשון זה משמע שהוא ביטלו, וכן משמע בראב"ד הל' גירושין פ"ו הי"ח "להאי הוא דבטיל לאחרני לא בטיל" עיי"ש.

ולכאורה יש להקשות דלפי הנ"ל צריך לומר לפי רשב"ג כאשר אומר בפירוש שמתכוון לבטל רק זה ולא השאר גם לדידיה אפשר לבטל זה שלא בפני זה, א"כ איך קאמר "אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה", דמשמע דאינו יכול לעולם? עוד קשה דלפי"ז הי' צריך הגמ' לומר החילוק בין אוקימתא הא' לאוקימתא הב' לפי רשב"ג כשאמר בהדיא שמתכוון לבטל רק זה דלאוקימתא הא' יכול, ולאוקימתא הב' שהוא משום דכל מילתא דמתעבדא באפי עשרה צריך עשרה למישלפה ודאי אינו יכול? ומוכרח לומר דגם לפי אוקימתא הא' לפי רשב"ג אינו יכול, ועי' בחתם סופר שביאר שהוא משום "לא פלוג רבנן בתקנתיהו", היינו דכיון דסב"ל לרשב"ג דכשאומר סתם לשליח אחד כוונתו לכולם, אי נימא דמותר לבטל אחד אם אומר לו בהדיא שאינו מבטל השאר, במילא יבוא לבטל גם באופן סתם באופן שבאמת בטלו כולם.

ונראה להוכיח שהגרע"א לא פירש כדבריהם אלא הפירוש הוא דבטלה כולם בדרך ממילא, דהנה התוס' כאן הקשו דמנלי' להגמ' לומר לרבי דלא בטלה כולם ובמילא ליכא תקלה, דילמא באמת יש כאן תקלה דבטלה כולם, ומ"מ רבי לשיטתו סב"ל דיכול לבטל כיון דסב"ל דביטלו מבוטל?

[ועי' יד דוד שהעיר דאין להקשות דא"כ למה פליגי בזה כאן עוד הפעם? וכפי שאכן תירץ בתו"י קושיית התוס' ותירץ וז"ל: די"ל דאי הוה תני הך דלעיל הו"א דכאן מודה רשב"ג משום דעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה, ואין חשש אי האחרים יכתבו ויתנו דכדין נותנים להכי הוצרך לאשמעינן הך דהכא, ואי הוה תני הך דהכא ה"א דוקא משום שמבטל לשליח עצמו, (לכן סב"ל לרבי דיכול לבטל) אבל אם מבטל ע"י אחרים לא, הוצרך לאשמעינן אפילו מבטל ע"י אחרים עכ"ל]. ואף דרש"י תירץ קושיא זו דמלשון רבי "יכול לבטל" משמע דהיינו אפילו לכתחילה, ואם יש תקלה ודאי אסור לכתחילה כתקנת ר"ג, הנה התוס' דחו זה דמצינו דלשון "יכול" קאי גם על בדיעבד וא"כ שוב קשה כנ"ל?

וביאר קושייתם דזה ודאי שידעו התוס' דלרבי ביטלו מבוטל רק אם הוא בפני בי"ד (כפי תקנת בי"ד הראשון) כפי שכתבו לעיל, ובמילא ודאי כוונת התוס' בקושייתם דנימא דאיירי שביטלו שליח זה בפניו באופן שהי' גם בי"ד, דלרבי מבוטל אף שהוא נגד תקנת ר"ג הזקן ולרשב"ג אינו מבוטל, והנה בשלמא לפי רב נחמא א"ש קושייתם דנימא דאיירי שביטלו בפני שנים ביחד דלרבי מבוטל ולרשב"ג אינו מבוטל כיון שיש תקלת ממזרים והוא נגד תקנת ר"ג, אבל לרב ששת דבי"ד

הוא ג' אי נימא דאיירי כאן שקיים תקנת בי"ד הראשון וביטלו בפני ג', א"כ מאי טעמא דרשב"ג דאין הביטול חל? דהרי תקנת ממזרים ליכא כיון דבשלש יש קול, וגם תקנת עגונות לא שייך הכא שהרי טרח להשיג שליח זה שהוא מבטל ולא שאני מכל מקום דאם משיג השליח אף שהוא אחד לא שייך תקנת עגונות (וכמ"ש התוס' עצמם סברא זו לקמן לדעת רש"י) וא"כ למה אינו מבוטל?

ולכן ביאר רע"א דקושייתם הכא הוא רק לפי רב נחמן ולא לפי רב ששת, כי ודאי ידעו התוס' דמוכרח לפרש דאיירי הכא שביטלו בפני שנים דוקא דיש תקלת ממזרות, [כיון דאם ביטלו בפני שלש ליכא טעם שהביטול הכא אינו ביטול כנ"ל] ולרב ששת באופן שביטלו בפני שנים גם לרבי אינו מבוטל, שהרי עבר גם על תקנתא הראשונה, ומזה הוכרח הגמ' לדידיה לומר דכאן ליכא תקלה כלל משום דסב"ל לרבי דלא בטלה כולה, נמצא שכל קושייתם שייך רק לפי רב נחמן.

ותירצו לא כקושייתם דנימא דאיירי שביטלו בפני בי"ד, אלא דמשמע דכאן איירי בלי בי"ד היינו אף שהוא נגד בי"ד הראשון, ובזה ודאי גם לרבי אינו מבוטל, כי ביטלו רק איך שצריך להיות עפ"י תורה בלי שום תקנות, וממילא מוכרח הגמ' לומר דהטעם דלרבי מבוטל משום דסב"ל דלא בטלה כולם ואין כאן תקלה כלל.

ומבארים התוס' דמלשון רבי משמע שיכול לבטל שליח זה בפני עצמו בלי עדים, ואף דאין דבר שבערוה פחות משנים כיון שמבטל השליח עצמו אי"צ לזה, וכבר הובא ביאור רע"א דעכשיו סב"ל להתוס' דבעינן ב' עדים משום דבר שבערוה משום "בירור" בלבד, וכיון שמבטל השליח עצמו בפניו כבר ישנו להבירור ואי"צ עדים, ואח"כ נסתפקו דילמא בענין עדים משום "קיום" ובמילא אפילו בהשליח עצמו צריך ב' עדים משום קיום, מ"מ משמע דיכול לבטל בפני אחד ואח"כ בפני שני ואי"צ שיהיו ביחד דוקא, נמצא דלא קיים הכא גם תקנת בי"ד הראשון, ואי נימא שיש כאן תקלה משום דבטלה כולם, הרי רבי סב"ל דבטלו מבוטל רק אם ביטל בפני בי"ד היינו שנים ביחד או שלשה ביחד, ומוכח דאין כאן תקלה.

והנה הגרע"א בתחילה רצה לפרש כוונת התוס' שהם ב' הוכחות נפרדות: א) דאי נימא דמשמע דיכול לבטל שליח זה בלי עדים כלל, א"כ ודאי אין לומר דסב"ל דבטלה כולם כקושיית התוס', דכיון שגם השאר מתבטלים שלא בפניהם א"כ ודאי צריך כאן עדים מן התורה, כיון דרק להשליח עצמו אי"צ עדים, ומוכח דבאמת לא בטלה כולם, ולכן אי"צ עדים כלל, זהו תירוץ אחד לקושייתם, ושוב המשיכו התוס' תירוץ ב) דאפילו אי נימא דגם הכא צריך עדים אף שהוא השליח עצמו, וא"כ יש כאן ב' עדים, ושוב ליכא הוכחה דסב"ל דלא בטלה כולם כיון דמן התורה יש כאן עדים גם להשאר, מ"מ משמע דאי"צ שיהיו ביחד ואם יש כאן תקלה גם לרבי בכה"ג ביטלו אינו מבוטל כפי שפירשו לעיל, כן הי' אפשר לפרש כוונת התוס'.

ודחה רע"א דאין לפרש כן כוונתם, כי אפילו אי נימא דבטלה כולם הפי' הוא שהם מתבטלים בדרך ממילא לא שהוא המבטל אותם, וכיון שיש כאן דין ביטול לגבי שליח זה, לא איכפת לן מה שגם השאר מתבטלים במילא ואי"כ עדים, דאי"צ לעדים כאן מן התורה כיון שהוא אינו מבטל אותם, ולכן מסיק דצריך לומר דגם מ"ש אח"כ משום תקלה קאי על תחילת דבריהם דאם יש כאן תקלה הי' צריך שני עדים ביחד כו' ולא לשליח עצמו עיי"ש.

הרי מוכח מזה דרע"א אינו מפרש כהרמב"ן והמאירי הנ"ל דבטלה כולם היינו שהוא מבטל אותם, דאם הוא מבטל אותם שפיר יש לפרש כהנ"ל דחסר כאן עדים, ואי נימא שלא כרע"א אלא שהתוס' לומדים כהרמב"ן שהוא מבטל כולם, יש לפרש כוונת התוס' כפי שרצה רע"א לומר, ופליגי אם בטלה כולם בדרך ממילא, או לא.

וי"ל דהגרע"א פירש כן בשיטת התוס' שלא כהרמב"ן, כי יש להביא ראי' גם מדברי התוס' עצמם דלא סב"ל כהרמב"ן, שהרי התוס' נקטו בפשיטות לקמן במה שכתבו על רש"י "אבל מתוך פירוש הקונטרס משמע דלרשב"ג דבטלה כולה אף זה מתקנת רבן גמליאל ועל כרחק למ"ד מפני תקנת עגונות לא דמו אהדדי", דלפי רשב"ג דהכא שמבטל אחד בפניו לא שייך תקנת עגונות, [ונמצא דלפי רב ששת עכצ"ל דאיירי שביטל בפני ב' ועבר על תקנת בי"ד הראשון ולא כרש"י שעבר על תקנת ר"ג הזקן, והנה בשלמא אם נפרש "בטלה כולם" שהוא בדרך ממילא מובן הטעם דכיון דטרח להשיג שליח זה שהוא מבטל, נתקיים בזה תקנת ר"ג מפני תקנת עגונות, כי בהשאר שמתבטלים ממילא לא תיקן שצריך לטרוח להשיגם, אבל אי נימא הפירוש שהוא מבטל כולם בעצמו, הרי מסתבר לומר דגם בזה שייך תקנת עגונות, כיון שכן תיקן ר"ג שהשליח שהוא מבטל צריך להשיגו, וכאן שמבטל עשרה צריך להשיג כאו"א משום תקנה זו (וסברא זו כתב רע"א לקמן), וא"כ צריך לומר דגם התוס' פירשו בטלה כולם שמתבטלים במילא ולכן הוכיח מזה רע"א שזהו שיטת התוס' דבטל בדרך ממילא.

¹ וצ"ע בזה דמאי שנא מהמקדש אשה בפני עד אחד ואח"כ קידשה עוה"פ בפני עד אחד שאין זה קידושין, כיון דבעינן שיהיו שם ביחד וא"כ מאי שנא הכא, וית' אי"ה.

אלא דלפי"ז צריך ביאור מהו יסוד פלוגתתם אם כשמבטל אחד מתבטלים בדרך ממילא כולם או לא? ולכאורה יש לומר ע"פ מה שנתבאר, דרבי ורשב"ג פליגי בגדר הביטול דאתי דיבור ומבטל דיבור אם זהו מכאן ולהבא או למפרע, וכמ"ש הר"ן נדרים כז,א, לגבי נדר שהותר מקצתו הותר כולו [כגון כשנדר שלא יאכל פת שלשים יום ואח"כ הלך להתיר נדרו שלא ידע שצריך לאכול פת בשבת דאמרינן דכיון שהותר לגבי שבת הותר גם לימות החול] דזהו רק בהתרת חכם שהוא למפרע כיון שעוקר אמירתו למפרע אי"כ נדר כלל, משא"כ בבעל דמפר להבא יכול להפר מקצתו ולא כולה עיי"ש, ועד"ז הכא דרשב"ג סב"ל שהוא למפרע ולכן בטלה כולה במילא שעוקר הדיבור למפרע (וכפי שהובא שם לשון הריטב"א) ורבי סב"ל שהוא רק להבא ובמילא לא בטלה כולה עיי"ש, אלא שכבר נת' דצריך ביאור דמהיכתי תיתי לומר שיש לו כח לעקור דיבור למפרע.

ונראה לבאר בזה עוד עפ"י מ"ש בלקו"ש חל"ח (פ' שלח ע' 48) בנוגע לזה שהמרגלים הביאו מפרי הארץ שמביא הגמ' (סוטה לה,א) שיהושע וכלב לא נשאו כלום, ומבואר שם בגמ' ב' טעמים: "אי בעית אימא משום דחשיבי, ואי בעית אימא שלא היו באותו עצה", ומבאר דב' תירוצים אלו פליגי בגדר השליחות, האם לאחרי שנהפכו המרגלים מאנשים כשרים להיות "רשעים" נתבטלה שליחותו של משה או לא, דלפי טעם הא' בגמ' שיהושע וכלב לא נשאו "משום דחשיבי", מובן, שבפעם היו צריכים להביא פירות כי השליחות לא נתבטלה כלל אלא שנפטרו מזה מחמת חשיבותם, משא"כ לטעם הב' "שלא היו באותו עצה" י"ל דכיון שהמרגלים הלכו בעצה רעה שוב בטלה כל השליחות, ומבאר חילוק זה ע"ד ההלכה, אם י"ב אנשים ששלח משה הם מציאות אחת, ושליחותו של משה היתה ציווי כללי לכולם (ע"ד חיוב על הציבור), וכאשר בטלה מקצת השליחות בטלה כולה, או שהוא ציווי לכל אחד ואחד מהם בפרט, דאי נימא שהוא ציווי כללי לכולם כיון שחלק מהם נעשו רשעים וכו' במילא בטל כל השליחות, משא"כ אם הוא ציווי פרטי לכאור"א לא אמרינן דבטלה כולם עיי"ש.

ולפי זה י"ל דפלוגתתם הוא כנ"ל כשממנה י' עדים או שלוחים בבת אחת (אף שכוונתו שרק שנים מהם יחתמו וכו') אם הוא ציווי אחד כללי לכולם ביחד ונעשו למציאות אחת שכל אחד תלוי בהשני, או שהוא ציווי לכל אחד ואחד מהם בפרט, דרבי סב"ל שהוא ציווי לכאור"א בפרט ולכן אף שביטל מקצתם לא בטלה כולם, ורשב"ג סב"ל [דאף שלפועל מתכוון לבטל רק אלו ולא השאר, אבל כיון] שנעשו מציאות אחת שאחד תלוי בהשני בטלו כולם, ומובן דגם לפי"ז לא קשה קושיית הרמב"ן דרבי סב"ל דנמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה, כיון שהם ב' ענינים שונים, דכאן איירי אודות מינוי של הבעל אם הם מציאות אחת או לא, ועפ"י"ז מובן בפשטות דאם אמר לזה ב"פ"ע ולזה ב"פ"ע וביטל אחד מהם לכו"ע לא בטלה כולם כמבואר בע"ב, כיון שכאן יש ציווי לכאור"א ב"פ"ע.

וכמו שנתבאר לעיל ז,ב בהסוגיא דכל נכסי קנויים לך מהקובץ הערות, דפליגי אביי ורבא אם יש לחלק בדיבור אחד בין עצמו ונכסים, אם כוונתו לקנין אחד על הכל או לא, וא"כ גם הכא י"ל עד"ז דפליגי כשאמר דיבור אחד לעשרה תנו גט וכו' אם יש כאן כח אחד לכולם ביחד או לא ע"ד דפליגי התם.

והנה לפי התוס' יוצא דהן לפי רב ששת והן לפי רב נחמן טעמו של רשב"ג הכא אינו משום שהוא נגד תקנת ר"ג, אלא משום שהוא נגד תקנת בי"ד הראשון דכאן לכו"ע יש תקנת ממזרות ועי' מהרש"א דלרב ששת חוששין לממזרות עוד יותר מלפי ר"נ כיון דלרב ששת אפילו בי"ד הראשון תיקנו מחמת זה שלשה דוקא.

אבל רש"י הרי כתב בהדיא בדברי רשב"ג שהוא נגד תקנת ר"ג, והנה בשלמא לפי ר"נ מובן דלרש"י איירי רק שביטלו בפני שנים דלרשב"ג אינו מבוטל משום תקנת ר"ג שיש תקנת ממזרים, אבל לפי רב ששת דתקנת ר"ג הי' דשלוש אינו מועיל משום עגונות, הנה אם איירי כאן שביטל בפני שלש הרי גם לרשב"ג צריך להיות ביטול גם לפי תקנת ר"ג כיון דלא שייך ממזרות בשלוש דקלא אית ליה ומשום עגונות ג"כ לא שייך כיון דטרח להשיג שליח זה שהוא מבטל כנ"ל, וא"כ למה סב"ל שאינו מבוטל, ועכצ"ל דאיירי כאן שביטל בפני שנים ובמילא יש תקלת ממזרות, נמצא דמ"ש רש"י ברשב"ג דאינו מבוטל משום תקנת ר"ג, קאי רק לפי ר"נ משא"כ לפי רב ששת אינו מבוטל משום שעבר על תקנת בי"ד הראשון שהצריכו שלש ולא מספיק שנים, וזהו כוונת התוס' בפשטות דלפי רש"י לא דמי להדדי דבר"נ הוא משום ר"ג וברב ששת משום תקנה הראשונה, ועי' מהרש"א.

ולפי מה שנתבאר לעיל דלרש"י הפי' שהוא מבטל כולם כהרמב"ן, אפשר לומר גם לפי רב ששת שיש כאן משום תקנת עגונות, כי כן תיקנו שכאור"א שהוא מבטל צריך לטרוח להשיגו, נמצא דאפילו לפי רב ששת ה"ז נגד תקנת ר"ג ואיירי שביטלו בפני שלש, ויש כאן תקנת עגונות ועי' בכל זה היטב.